

IN MEMORIAM

ACAD. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU (1929-2018)

La sfârșitul anului trecut s-a stins cu discreția în care își învăluisese întreaga viață profesorul academician Ștefan Ștefănescu, vreme de 15 ani (1984-1999) membru al conducerii Societății de Științe Istorice din România. În amintirea tuturor celor care l-au cunoscut, colegi și colaboratori din mediul universitar și academic, studenți și doctoranzi, sau pur și simplu iubitori de istorie, a rămas o personalitate polivalentă – cercetător specializat în domeniul istoriei medievale, profesor, animator al unor direcții de cercetare și șef de instituție (a fost director-adjunct și apoi director al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, decan al Facultății de Istorie, devenită în 1977 Facultatea de Istorie-Filozofie, apoi șef al catedrei de istorie). În ultimele decenii ale regimului comunist a deținut și funcții de reprezentare politică, a fost membru al Comitetului Central al P.C.R. și deputat al Marii Adunări Naționale. Pentru cei care vor încrunta sprâncenele față de această componentă a biografiei sale, se cuvine spus apăsător că în toate funcțiile pe care le-a ocupat, Ștefan Ștefănescu a fost nu reprezentantul autorităților printre istorici, ci exponentul istoricilor în forurile de conducere ale regimului. A reușit să apere institutele de istorie de desființare prin absorbția într-un strict controlat „Institut Central de Istorie Națională” și a ajutat pe mulți istorici în relațiile dificile cu autoritățile. A fost, mai ales, un neobosit promotor al istoriei, oriunde credea că poate să-i aducă lumina, la catedra universitară, în conferințele publice ale S.Ș.I.R. și nu numai, la Laboratorul de Demografie Istorică al Facultății în anii '1980, sau în publicații de tot felul, de la prestigioase reviste de circulație internațională la ziare-magazin citite de marele public.

În orice ocazie, profesorul impunea prin rigoare și măsură, prin relevanța argumentelor și prin claritatea concluziilor. Venit de la țară (s-a născut la Goicea Mică din județul Dolj) și legat prin mii de fire de locurile sale de baștină, s-a oțelit prin studii gimnaziale și liceale la Colegiul militar național „Nicolae Filipescu” de la mănăstirea Dealu, mutat un timp la Predeal, și apoi a ales să urmeze studiile de istorie la Universitatea din București. A avut șansa să fie chemat încă din timpul studenției la Institutul de Istorie al Academiei, unde preocupările sale științifice au fost modelate de conlucrarea cu reputatul slavist și medievist Petre P. Panaitescu. Beneficiind de posibilitatea de a continua studiile la nivel doctoral la Universitatea „M. Lomonosov” din Moscova, nu a ales o temă facilă și nerelevantă, ca atâția colegi de generație, ci și-a desăvârșit pregătirea în bizantinologie și istoria slavilor sudici, domenii în care istoriografia rusă și sovietică avea o bogată tradiție și beneficia de personalități recunoscute pe plan mondial. Un deceniu mai târziu, a beneficiat de un stagiu științific la Paris, prilej pentru a cunoaște pe istoricii de marcă ai Franței anilor 1960, inclusiv pe Fernand Braudel, și de a asimila deschiderile „Noii istorii” în noi

„Studii și articole de istorie”, vol. LXXXVI, 2019, pp. 357-359.

direcții de cercetare, precum demografia istorică. A știut să cultive deschiderea spre alte istoriografii și în perioada în care regimul Ceaușescu se închidea într-un naționalism tot mai exaltat. În acei ani, ca și mai târziu, prezența sa într-o dezbatere avea întotdeauna meritul de a echilibra opiniile călăuzindu-le cu un bun simț sănătos, care incrimina vehemențele și apropia de încheieri pertinente și rezonabile.

Opera sa științifică este diversă și bogată. A participat la efortul erudit al publicării izvoarelor medievale în colecția *Documenta Romaniae Historica. Seria B. Țara Românească*, a publicat monografii precum *Bănia în Țara Românească* (1965) și *Țara Românească de la Basarab I „Întemeietorul” până la Mihai Viteazul* (1970), a deschis domenii de cercetare prin volume precum *Demografia, dimensiunea istoriei* (1974), a coordonat volume colective dintre care se remarcă mai ales *Enciclopedia istoriografiei românești* (1977) și *Națiunea română. Geneză – Afirmare – Orizont contemporan* (1982), a contribuit la sinteze colective (volumul 2 din tratatul *Istoria României – 1962*, sinteza *Istoria poporului român – 1971* și vol. IV din tratatul *Istoria românilor – 2001*), a publicat cursuri universitare și sute de articole în diverse reviste de specialitate și volume colective din țară și din străinătate.

A fost însă, mai presus de toate, un om generos și tolerant, mai cu seamă cu cei tineri, dispus mereu să-i încurajeze ori de câte ori întrezărea o fărâmă de talent și de pasiune. Unul dintre autorii acestor rânduri a avut șansa de a-i fi student la licență, și își amintește cum decanul de atunci al Facultății de Istorie-Filozofie nu a ezitat să-și asume în semestrul I al anului 1983/1984 ținerea seminarului de istorie medie a României și să ne încurajeze să dezbaterem în contradictoriu teme diverse, precum rolul mongolilor în istoria românilor din secolele XIII-XIV, raportul dintre drum și stat (tocmai apăruse studiul esențial al lui Șerban Papacostea), sau opțiunile politice ale unor domni precum Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Tot atunci, a pus în mâinile studentului dornic de afirmare din anul II cartea remarcabilă a lui Andrei Pippidi despre tradiția politică bizantină și i-a publicat recenzia în „Revista de Istorie”, ceea ce a fost prima publicație științifică a acestuia. La revista „Studii și articole de istorie” a instituit în 1985 o rubrică „Din activitatea științifică a studenților”, ce ne-a prilejuit debutul cu articole publicate mai multora dintre cei mai buni studenți din acei ani. Celălalt autor al acestor rânduri a ajuns, printr-o întâmplare, în situația de a-l solicita să-i conducă teza de doctorat, aflată într-o formă finală, hotărâtă deja cu altcineva. Când această persoană a dispărut și, din respect pentru memoria celui care ne părăsise, și poate și cu recunoașterea unei activități duse la capăt, el a acceptat lucrarea așa cum fusese alcătuită. În scurta introducere de la susținere, profesorul Ștefănescu a avut cuvinte de laudă, deopotrivă pentru antecesorul său, dar și pentru candidatul la doctorat pentru care mai apoi, în toate împrejurările, și-a arătat o simpatie nedezmățită.

Același autor își amintește cu acuitate și ultima întâlnire. Se afla împreună la o tristă ceremonie funerară și, într-un cerc de prieteni, i-a aflat programul în săptămâna care urma. Pentru că fusese printre primii săi doctoranzi, i-a promis că va veni să-l asiste pe ultimul, care își susținea teza câteva zile mai târziu. S-au reîntâlnit deci într-o zi întunecată din ianuarie 2014 în sala de protocol a Facultății de Istorie din București. Candidata era o doamnă de 40 de ani, cu o temă cu subtile conotații

religioase, greu de înțeles fără o pregătire prealabilă. Potrivit felului său de a fi, profesorul a deslușit *nedeslușitul*, și ajutat și de referenți, a apropiat asistența de un subiect pe care altfel nu l-ar fi abordat niciodată. Când comisia s-a retras pentru deliberare, și-a luat rămas bun de la profesor, nu înainte să-i înmâneze câteva numere dintr-o publicație a Academiei, unde își tipărise ultimele articole. Cu un zâmbet larg și o strângere de mână caldă s-au despărțit și așa i-a rămas în amintire, generos și disponibil pentru toate cauzele bune, apropiat și a toate înțelegător, un om între oameni.

Bogdan Murgescu, Bogdan Teodorescu